

גליון תתפו • ערש"ק פרשת דברים

• שנת העשרים •

לקראת שבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

בגדר מי לא נכנס משה לארץ?

תורה שמתאימה לארץ נושבת

שמירת המקדש לשיטת הרמב"ם

למה "גרינו מארצנו"? "מפני הטאינו"!

מכון אור החסידות	Or Hachasidus
סניף ארץ הקודש	Head Office
ת.ד. 2033	1469 President St. #BSMT
כפר חב"ד 6084000	Brooklyn, NY 11213
03-738-3734	United States
Likras@likras.org	(718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי, הרב צבי הירש זלמנוב,
הרב שלום חריטונוב, הרב מנחם טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב,
הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

לקראת שבת

ר' מרדכי יואל הסביר לו הענין של יעקב וישראל, וסיים: זה מה שהרבי אמר לך "שמע הוא ישראל", כשמקיימים שאו מרום עיניכם נמצאים בדרגא של ישראל.

ר' פסח ה' בא לליובאוויטש אחת לשנתיים או לשלש שנים, ואני ראיתיו בפעם הראשונה בערב ראש השנה תרנ"ב – בלכתו מהאוהל לבית הכנסת – וסיפר לי באריכות על ה"יחידות" הראשונה שלו אצל הרבי הסבא מהר"ש, ביום ד' תשרי תרכ"ז בין מנחה למעריב.

כשר' מרדכי יואל – סיפר לי ר' פסח – הסביר לי את דברי ה"יחידות" של הרבי, נהי' אור בלבי והתחלתי לרצות להבין. שכני החסיד ר' הירשל השען למד אתי מזמן לזמן, עד שבמשך כמה שנים יכולתי ללמוד בעצמי מספר שורות ב"תניא", ב"תורה אור" וב"לקוטי תורה". דברי ה"יחידות" של הרבי העמידו אותי על הרגלים.

הייתי עדיין צעיר מדי להבין, ומה גם להרגיש, את החווי' שעברה על ר' פסח בשעה שסיפר לי על ה"יחידות" שלו. ברם, החיות והעונג הפנימי ששררו בר' פסח בשעה שסיפר לי – הבנתי היטב. והתמיהה אותי אז מאד, שאחרי שעברו עשרים וחמש שנים מאז מאורע ה"יחידות" שלו, יהי' מלא חיות ועונג כזה כבשעה שסיפר על כך.

לזכור זאת בהחזרת הפקדון

...עברו שנים, ר' פסח נהי' לעשיר, ועבר לגור בלודז שבפולין ונהי' לאחד הסוחרים הגדולים במנפקטוריי'. בשנת תרפ"ח, בהיותו זקן מופלג, כבן תשעים לערך, סיפר לי שוב על דברי ה"יחידות" האמורים, וסיפר זאת תוך חווי' של עונג כזו כאילו זה אירע רק אתמול. וסיים:

מאז הפסיק עבודת הקומיסיונר שלו, לנסוע בעצמו בעיירות עם סחורה, השתדל תמיד לגור בדירה בעלת חלונות גדולים ומקום מושבו ה' תמיד ליד החלון, כדי שיוכל תמיד לקיים "שאו מרום עיניכם". עברו כבר יותר מששים ושנים שנה – אומר לי ר' פסח – מאז זכיתי לשמוע מהרבי, סבכס, ש"שמע" הוא "ישראל", ומאז הנה כל פעם שאני אומר "שמע ישראל", בקריאת שמע, בשעת הוצאת ספר תורה וקדושת כתו, ב"והוא רחום" הארוך וביום כיפור אחרי נעילה, אני זוכר את המלים ש"שמע" הוא "ישראל", ובקשתי מהשי"ת שבשעת אמירת "שמע ישראל" האחרונה שלי, כשיהי' עלי להחזיר את פקדון הנשמה שלי, תהי' לי דעה צלולה לזכור את דברי הקודש של הרבי: "שמע" הוא "ישראל".

אודה ולא אבוש, שבהסתכלי על הקומיסיונר הפשוט מהומיל ר' פסח ב"ר ישראל, בראותי את פני הדרת הזקנה שלו, זקנו הלבן, העדינות השפוכה עליו ותמימות ההתקשרות לאימרתו של הרבי שלו – קנאתי בו.

מיהודי תמים כזה, מבלי הבט על פשטותו בידיעת התורה, יש לרצות לקבל ברכה, שכן ברכתו היא בודאי חשובה למעלה.

זו מהותו של חסיד, יהודי פשוט, של הסבא הרבי מהר"ש.

(תרגום מלקוטי דיבורים ח"ג עמ' 900 ואילך – לקוטי דיבורים המתורגם חלקים ג-ד עמ' 635 ואילך)

פתח דבר

בעזה"ת.

לקראת שבת קודש פרשת דברים, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי', את קונטרס **"לקראת שבת"** (גליין תתפה), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות חידושים וביאורים שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כאופן אמירתם, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חברי המערכת, ולפעמים בעת העיבוד הושמט ריבוי השקו"ט בפרטי הענינים והרחבתם עם המקורות כפי שהם מופיעים במקורם [ובפרט, במדור "חידושי סוגיות", שמופיעים כאן רק עיקרי הדברים], ויש להיפך, אשר הביאורים נאמרו בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת כלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שיבדו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו בתוכן הענינים), וימצא טוב, ויובל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

◇ ◇ ◇

ויה"ר שנוכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה'", ונוכה לשמוע תורה חדשה, תורה חדשה מאתי תצא, במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא
מכון אור החסידות

תוכן עינים

מקרא אני דורש.....

מדוע לא נכנס משה לארץ?

מהכתובים בפרשתנו משמע שהגזירה על משה לא להיכנס לארץ שייכת לחטא המרגלים, ולכאורה גזירה זו הי' בגלל חטא מי מריבה? / בחטא המרגלים היו יהושע וכלב שווים, וא"כ מדוע מצינו חילוק בירושת הארץ בין כלב ליהושע? / ביאור בכתוב "גם כי התאנף ה' בגללכם", והטעם שפירש רש"י ענין זה רק כפ' ואתחנן ולא בפרשתנו

^(ע"פ לקוטי שוחת חיד עמ' 8 ואילך)

פנינים
עיונים וביאורים קצרים.....
ה.

לימוד זכות על המכעסים (ע"פ לקוטי שוחת חיד עמ' 1 ואילך)

הצורך בפירוש התורה בשבעים לשון (ע"פ לקוטי שוחת חלו עמ' 38 ואילך)

יינה של תורה.....
ו.
התעלות התורה מדור לדור

האם משה אמר "מפי עצמו" ממש את חומש דברים? / מהו המיוחד בחלק התורה שאמר משה לדור שנכנסו לארץ? / איזו עלי' רוחנית אפשרית רק על ידי התעסקות בעבודת הפרנסה? / ומהו סוד "טובה הארץ מאוד מאוד"?

^(ע"פ לקוטי שוחת חיד עמ' 1087 ואילך)

פנינים
דרוש ואגדה.....
ט.

אין לשבת במקום אחר "הרבה יותר מראי" (ע"פ לקוטי שוחת חיד עמ' 14)

מדוע המתין משה לשאלת בני" "אתה נותן קצבה לברכותינו?"
(ע"פ תורת נגהם חיד עמ' 209)

חידושי סוגיות.....
י.
שמירת המקדש לשיטת הרמב"ם

חוקר אי השמירה היא דין בחפצא דביהמ"ק דהוי חשיבות הבית וכבודו או דין בעבודות כהנים, ועפ"ז מתרץ כמה קושיות בש"ס וברמב"ם גבי דין שמירת מקדש

^(ע"פ חלכות בית הבדירה לרמב"ם עם חידושים וביאורים סי' ז)

תורת חיים.....
יד.
"מפני חטאינו נלענו מארצנו"

דרכי החסידות.....
טו.
"שאו מרום עיניכם"

המדרש מודפס
לעילוי נשמה
האגודה החדשה מית
רוחמה חי' פרוניא ע"ה
בת יב"חט"א ר' רוב
ביסטריצק
ולנסות משפחה שיוז

המדרש מודפס
לעילוי נשמה
הרה"ת ר' שלמה
בן ר' יעקב ע"ה
יאנז
נ"ב"ע כ"ז תשי' התשפ"א
תנצ"ה

מדוע לא נכנס משה לארץ?

מהכתובים בפרשתנו משמע שהגזירה על משה לא להיכנס לארץ שייכת לחטא המרגלים, ולכאורה גזירה זו הי' בגלל חטא מי מריבה? / בחטא המרגלים היו יהושע וכלב שווים, וא"כ מדוע מעינו חילוק בירשת הארץ בין כלב ליהושע? / ביאור בכתוב "גם בי התאנף ה' בגללכם", והטעם שפירש רש"י ענין זה רק בפ' ואתחנן ולא בפרשתנו

בפרשתנו מובאים דברי משה רבינו לישראל, בנוגע להגזירה שנגזרה עליו שלא להיכנס לארץ ישראל: "גם בי התאנף ה' בגללכם לאמר, גם אתה לא תבוא שם. יהושע בן נון העומד לפניך הוא יבוא שמה, אותו חזק כי הוא ינחילנה את ישראל" (א, לו-לח).

והנה, סתם הכתוב ולא פירש מה הכוונה באומרו "בגללכם" - דלפום ריהטא אפשר לפרשו בכמה אופנים, וכגון: א) בגלל כבודכם; ב) בגלל רצונכם; ג) בגלל הטאכם (ועוד). ולכאורה צ"ע בפירוש רש"י על הפסוק, שלא פירש דבר שתום זה, וכדרכו בקודש לפרש כל דבר שאינו ברור ב"פשוטו של מקרא" (ראה גם משנ"ת במדור זה לש"פ בעלעלתך שנה זו).

ב. והנה לקמן בפ' ואתחנן (ג, כו) מובאים דברי משה רבינו - בקשר לזה שרצה להיכנס לארץ ישראל: "ויתעבר ה' בי למענכם ולא שמע אלי". ומפרש רש"י שם, ש"למענכם" היינו שישראל הכעיסו את משה וזוה גרמו לו לבוא לידי חטא מי מריבה:

"למענכם - בשבילכם, אתם גרמתם לי. וכן הוא אומר: ויקציפו על מי מריבה וירע למשה בעבורם".

ומעתה תגדל התמיהה: אם בפ' ואתחנן ראה רש"י צורך לפרש את תיבת "למענכם" [ואף הוצרך להביא ממרחק לחמו - ראי' מהכתוב בס' תהלים (קו, לב)], למה לא הקדים לפרש כן בפסוק דידן בתיבת "בגללכם"? האמנם יש הבדל (אליבא דרש"י) בין תיבת "למענכם" - לתיבת "בגללכם"?

ג. ויש לומר בזה, ובהקדים שהמפרשים התחבטו בהבנת כתוב דידן (שלכאורה קשה הוא), ומצינו כמה שיטות בזה; ויש לברר איזו שיטה מתאימה היא לדרכו של רש"י,

"שאו מרום עיניכם"

בקשתי מחשי"ת שבשעת אמירת "שמעו ישראל" האחרונה שלי, כשהיה עלי להחזיר את פקדון הנשמה שלי, תהיה לי דעה צלולה לזכור את דברי הקודש של הרבי: "שמעו" הוא "ישראל"

"ביכלתך לקיים תמיד "שאו מרום עיניכם"

לכל אחד מהחסידים, אף לפשוט ביותר, היתה לו לסבא [הרבי המהר"ש] אימרה מיוחדת לומר לו ב"יחידות", ואימרה זו היתה אצל החסיד עמוד האש למשך כל ימי חייו.

הכרתי אחד מחסידיו של הסבא ור' פסח שמו. אביו ר' ישראל, בעל הבית מהלוסק, חנווני, הי' מחסידי סבא רבא, ה"צמח צדק". ר' פסח הי' אדם פשוט מאד בלימוד, וגם במילי דעלמא לא הי' כ"כ מוצלח במסחר. בהיותו חתן למשפחה מסוימת בהומיל, נעשה לקומיסיונר - לסוכן - והעביר סחורות מהומיל לבעלי החנויות בעיירות הסמוכות ומזה התפרנס בשפע. לראש השנה תרכ"ז נסע עם עוד חסידים, ובראשם החסיד רבי מרדכי יואל נ"ע, אל הסבא [הרבי המהר"ש] לליובאוויטש. בפתק שלו כתב ר' פסח אודות עבודת פרנסתו וציין שהוא בעצמו נוסע עם עגלת הסחורה.

הסבא ברכו בשפע ברכה, ואמר: "ביכלתך לקיים תמיד "שאו מרום עיניכם" - שמע זה ישראל".

בצאתו מה"יחידות", ניגש אל ר' מרדכי יואל לספר לו תוכן ה"יחידות" שלו, וביקש להסביר לו את מה שאמר לו הרבי ב"יחידות".

ר' מרדכי יואל הסביר לו את הענין של "שאו מרום עיניכם", בבית הכנסת עושים חלונות גדולים, והכוונה היא שלא זו בלבד שיהי' אור בבית הכנסת אלא שיוכלו גם לראות את אויר הרקיע, הדומה לכסא הכבוד, ויש בכך משום סגולה ליראת שמים. זה מה שהרבי אמר לך שביכלתך לקיים תמיד "שאו מרום עיניכם". שכן, אתה נוסע תמיד בדרך ורואה את אויר הרקיע, לא רק בשעה שאתה נמצא בבית הכנסת, כי אם תמיד ביכלתך לקיים "שאו מרום עיניכם". שאו מרום עיניכם - ר"ת שמע. וכשישנו ה"שמע" נמצאים אז בדרגא של ישראל.

"מפני חטאינו גלינו מארצנו"

מעשים המבטלים את סיבת הגלות

במענה למכתבו מיום צום תשעה באב (י"הפך לששון ולשמחה)... ת"ח על הבשורה הטובה.

והרי בזה שייכות גם לתאריך מכתבו, וכמדובר כמה פעמים שהסיבה הבלעדית לצום תשעה באב היא, כפי שאומרים בתפלת העמידה לפני בורא העולם ומנהיגו, ודווקא בימי החגים - ומפני חטאינו גלינו מארצנו.

שלכן, כל מעשה טוב שמוסיפים, הרי זה מחליש את סיבת הגלות.

וכשכמה מבני ישראל עוסקים בזה, מעשיהם מצטרפים לחשבון גדול וסוף-סוף מבטלים את סיבת הגלות, ומיד הם נגאלים.

(מכתב סודיש אליל השניא)

משחה לכוויה? להוציא מהמים הרתוחים!

זה עתה קיבלתי מכתבו... בו הוא כותב פרטים אחדים אודות עצמו, וכן גם את מחשבותיו אודות הסיבות לאנטישמיות, ובכלל אודות ההסטוריי של העם היהודי ומה שהוא עבר.

מובן מעצמו, שאפשר ונחוץ להאריך בזה באריכות רבה מאוד. אך הנקודה בזה היא, כפי שהוא עצמו כותב, שהתשובה כבר נמצאת במקומות רבים בתורה, שהיא תורת אמת, עד כדי כך שהכניסו את זה בתפילות שונות, ועד לקיצור נמרץ, בארבע מילים: ומפני חטאינו גלינו מארצנו.

הדבר גם מובן וברור, שהוא לא נאמר סתם כדי להצחיר על תופעה ותו לא, אלא כדי שיתבוננו בכך, מה שכל אחד יכול וצריך לפעול בזה. הדבר גם מבהיר, שלכל אחד יש בכך שליחות לעשות ולפעול לפי יכולותיו.

במה מתבטאת השליחות, גם הוא מאוד פשוט: מכיון שמפני חטאינו גלינו מארצנו, עם כל התופעות הקשורות עם גלות, הרי מובן שהדרך היחידה לצאת מהגלות, ובהיותו עדיין בגלות -

להקטין את התופעות הבלתי רצויות, היא להסיר את הסיבה - מפני חטאינו. רק לאחר מכן יש מקום לחשוב, מה שיש לעשות גם בדרך הטבע.

ידוע המשל והדוגמה בזה: כאשר אדם קופץ לתוך מים ורותחים, חייב הדבר לגרום לתוצאות בלתי נמנעות וכאבים בקשר לעור, בשר, עצמות וכן הלאה. מובן שזה חסר תועלת למרוח את העור במשחה או לתת לו כדור להוריד את החום וכדומה, ומעבר לכך לא לעשות כלום, או לא לעשות כל מה שאפשר, כדי להוציא אותו מהמים הרתוחים. רק לאחר שמוציאים אותו מהמים הרתוחים אפשר וצריך לעשות כל מה שאפשר לרפא אותו מהפעמים שהמים הרתוחים גרמו. והנמשל מובן.

בנוסף גם מובן מעצמו, שבכתיבתי אליו אין הכוונה כל כך לדיון הפילוסופי של הענין, אלא העיקר הוא בנוגע לפועל.

מכיון שמוצאו מהבית הישן ("אלטער היים"), והוא ראה חיים יהודיים אמיתיים בעיירה, והדבר נחרט בזכרונו ובהשקפתו, כפי שנראה גם בכתיבתו, הרי שלכל לראש יש לוודא שלכל אחד שאפשר להגיע אליו, ייתוסף בעניני יהדות. כוונתי פשוטה בתכלית: לחיות על פי תורה ולקיים את המצוות בחיי היום-יום. ולהתחיל לפעול בענין, הוא על ידי שיראה דוגמה חי, שעד כמה שכבר טוב, אפשר תמיד להוסיף כדי שיהי יותר טוב. ודוגמה חי היא התעמולה הטובה ביותר, במיוחד כשאחריו באים דברים היוצאים מן הלב. שלפי הבטחת חכמינו זכרונם לברכה הם נכנסים אל הלב ולא הולכים לאיבוד.

ורואים בפועל, שכאשר הדברים באים מיהודי שהוא לא רב או מגיד וכדומה, יש לכך השפעה רבה יותר.

ויהי רצון שיוכל לבשר בשורות טובות בכל הכותב לעיל.

בכבוד ובברכה.

(תרגם מאנגלית קודש הכ"ז ע"י תמו ואילך, אריות קודש כתיבתו ח"ד ע' 742-8)

לקראת שבת

ה

"פשוטו של מקרא", וכדלקמן.

דהנה, פסוק זה - "גם בי התאנף ה' בגללכם לאמר גם אתה לא תבוא שם" - בא באמצע סיפור מעשה המרגלים:

בתחילה מספר משה בארוכה על חטא המרגלים ועל הגזירה שנגזרה על אנשי דור המדבר שלא יכנסו לארץ, וממשיך (א, לו) "זולתי כלב בן יפונה" - שהוא יצא מן הכלל (וכן נכנס לארץ ישראל) בגלל ש"מילא אחרי ה'";

וכאן מכניס משה את עצמו: "גם בי התאנף ה' בגללכם לאמר... לא תבוא שם", וממשיך לדבר על יהושע: "היהושע בן נון העומד לפניך וגו'" - ושוב חוזר לדבר על הגזירה שנגזרה על אנשי הדור כולו (א, לט): "וטפכם אשר אמרתם לבו יהי...". המה יבואו שמה ולהם אתננה והם ירשוה".

ומשמע מהמשך הכתובים, שגם הגזירה על משה שלא יבוא אל הארץ שייכת לחטא המרגלים - דבי' עסקינן; ולכאורה, הרי זה בסתירה להמפורש במקרא (חוקת כ, יב) שמשה לא נכנס לארץ בגלל חטא מי מריבה, שהי' כמעט ארבעים שנה (!) לאחר חטא המרגלים!

ד. האברבנאל מפרש, שאכן יש ללמוד הכתוב כמשמעו - שמשה לא נכנס לארץ בגלל חטא המרגלים.

ואף שמשה בעצמו לא השתתף בחטא המרגלים, מכל מקום נענש על זה משום שעל ידו עכ"פ נגרם חטא המרגלים - שהוא שלח המרגלים לדעתו (כפירוש רש"י בר"פ שלח: "שלח לך - ד'דעתך". וראה בארוכה בדברי האברבנאל כאן). ולכן אמר "בגללכם" - היינו שאין זה מצד חטאו הוא, אלא "בגללכם לאמר גם אתה לא תבוא שם"; מכיון שעל כל הדור נגזר שלא יכנסו לארץ, לכן גם משה לא יכנס.

ואף שמבואר בכתובים שחטא מי מריבה הוא הסיבה שמה לא נכנס לארץ - צריך לפרש, לשיטה זו, שהעונש נגזר עליו בצירוף שני הדברים יחד.

[וע"ד שמצינו בנדר ואביהוא, שכמה טעמים נאמרו במיתתם - כפי' משפטים (כד, י) פירש רש"י שהוא משום ש"ויחזו את האלקים ויאכלו וישתו", ואילו כפי' שמיני (י, ב) פירש שהוא משום שהורו הלכה בפני רבן או משום ששתויי יין נכנסו למקדש (וראה במפרשי רש"י פ' שמיני שם שהאריכו); והיינו, שדוקא בצירוף כולם יחד נענשו בפועל בעונש מיתה].

כרם, אי אפשר לומר שכן ס"ל לרש"י בפירושו עה"ת - שהרי מפורש בדברי רש"י כפי' פינחס (כו, יג-יד. וראה פרש"י חוקת כ, יב) שכל חטאו של משה הוא מי מריבה בלבד: "שלא היתה בהם אלא זו בלבד", "הם לבדם אין בהם עון אחר"; והדרא קושיא לדוכתא: מה שייך עונש משה לחטא המרגלים?

ה. ומחזורתא לפרש - אליבא דרש"י - שהכתוב כאן הוא "מאמר המוסגר", וכמו שפירש המלבי"ם על אתר (וראה גם בדברי הרמב"ן).

פירוש:

הכתוב מבאר את עונש דור המדבר, שנגזר עליהם שלא יכנסו לארץ, ומסיים: "זולתי כלב בן יפונה. . . יהושע בן נון", שאינם כשאר הדור אלא הם יראו את הארץ.

אמנם הכתוב מחלקם לשנים: תחילה נאמר "כלב בן יפונה הוא יראנה וגו'", ואחר כך – בפסוק בפ"ע: "יהושע בן נון. . . הוא יבוא שמה".

והטעם לחלוקה זו – כי יש הבדל ביניהם: "כלב בן יפונה הוא יראנה ולו אתן את הארץ", את החלק הפרטי שאף בארץ, ואילו "יהושע בן נון. . . הוא ינחילנה את ישראל", הוא יהי המנהיג שינחיל את הארץ כולה לישראל.

ולפום ריהטא נראה הדבר קשה, שהרי בחטא המרגלים – דבי' עסקינן – היו שניהם שווים (שיצאו מכלל המרגלים למעליותא), ולכן גם שכרם בחדא מחתא נאמר; ומה טעם איפוא מקבל יהושע דבר נוסף – שלא רק שהוא יכנס אל הארץ ויקבל חלקו אלא שהוא יהי' מנהיג של העם כולו?

ע"ז מוסיף משה ואומר – בתור מאמר המוסגר – שעדיפות זו ביהושע אינה שייכת לחטא המרגלים (ששם הי' שווה לכלב), אלא היא ענין נוסף שנתחדש אחר זמן רב, כאשר גם בי התאנף ה' בגללכם לאמר גם אתה לא תבוא שם", ואז נוצר הצורך שיהושע "העומד לפניך" ימלא את מקומו של משה ו"הוא ינחילנה את ישראל".

1. אמנם עדיין קשה: מאחר שכתוב זה נאמר רק בדרך אגב, כדי להזכיר שנגזר על משה שלא יכנס לארץ ולכן יהושע הוא זה שינחילנה לישראל – לשם מה מוסיף כאן "גם בי התאנף ה' בגללכם"? למאי נפקא מינה – לענין זה דיהושע – אם הי' זה "בגללכם" אם לאו? והביאור בזה:

כבר פירש רש"י לעיל בפ' פינחס (כו, יג-יד) – "בכל מקום שכתב מיתתם כתב סרחונם. . . ביקש משה שיכתב סרחונו שלא יאמרו אף הוא מן הממרים הי'". כלומר: כדי לשלול את הקס"ד של משה הי' חלק בחטא המרגלים ולכן לא נכנס לארץ, לכן בכל מקום שהכתוב מזכיר את מות משה ואהרן הוא מפרש את הטעם היחיד שרק בגללו לא נכנסו. ואף כאן, מכיון שמזכיר את מיתתו של משה, הוצרך לכתוב גם סרחונו, שאינו בו אלא "בגללכם", היינו החטא של מי מריבה "אשר רבו בני ישראל את ה'", "מריבת העדה" (תוקת כ, יג. פינחס כו, יד).

ואעפ"כ, מכיון שסו"ס כל הענין כאן בא בדרך אגב ובתור מאמר המוסגר – לכן רש"י אינו נדרש להסביר את הענין בפרטיות, מכיון שבא כאן רק בדרך אגב. ובמקומו העיקרי של הענין – בפרשת ואתחנן (ששם הוא עיקר הסיפור בנוגע למשה עצמו) – יפרשנו ויפרטנו. ולכן כאן אין רש"י מפרש את תיבת "בגללכם" (כנ"ל סעיפים א-ב), כי הוא סומך על מה שיפרש במקומו, בתיבת "למענכם". ודו"ק.

התחלת עבודת התמיד, ועכ"פ עד הזמן שלעולם אין מאחרין יותר. ודו"ק].

עפ"ז יש לבאר עוד דבר, מה שבמס' תמיד הובאו רק הג' מקומות שהכהנים שומרים ואילו במס' מדות הובא גם ההמשך דהלויים היו שומרים בכ"א מקומות. כי במס' תמיד לא בא לבאר מצות שמירת המקדש מצד ענינו הוא כ"א להדגיש אחת מפעולות עבודת התמיד השווה (ובאה בהמשך) לשמירת ביהמ"ק, שלילת היסח הדעת מהמקדש, והרי בהיסח הדעת יש כמה שיעורין ומדרי', וכאן נוגע בעיקר ענין שמירת הכהנים ש"מצות שמירתו שיהיו הכהנים שומרים מבפנים" (רמב"ם הל' ביהמ"ב פ"ח ה"ד), וכשהתחילה עבודת התמיד בביהמ"ק נשלל היסח הדעת זה ובמילא א"צ בשמירת הכהנים מבפנים, וע"כ אין מקום להביא גם הכ"א מקומות שהלויים היו שומרים שהם היו שומרים מבחוץ, ואי"ז דומה כלל להיסח הדעת הנשלל ע"י עבודת התמיד (אלא שבכלל מאתים מנה, שעבודת התמיד פטרה לא רק שמירת הכהנים אלא גם שמירת הלויים); אמנם במס' מדות דמיירי בשמירת המקדש מצד הגדר שמוסיפה חשיבות בבית המקדש עצמו כו' כנ"ל, יש טעם להזכיר הן ג' מקומות שהכהנים שומרים והן שמירת הלויים בכ"א מקומות, כי אף שגם ע"י שומרין מועטין נעשה "פלטרין שיש עליו שומרין", הרי בהוספת מספר השומרין מצד חיובא דגברא מאיזה טעם שיהי' מיתוסף ג"כ בשמירתו מצד המקדש, שכולם פועלים בכבוד וגדולת המקדש, וכולם הם חלק בזה שנעשה "פלטרין שיש עליו שומרין".

דתמיד ישנם אנשים סביבו, אינם מסיחים דעתם ממנו לעולם. ע"ד ענין היסח הדעת בתפלין וציץ, ש"כל זמן שהן עליו לא יסיח דעת מהם אפילו רגע אחד" (רמב"ם הל' תפילין פ"ד ה"ד), היינו מצד קדושתן.

והנה ענין שמירה זה שלא יסיחו דעתם ממנו הוא ענין בהבית עצמו ממש, ולכן נשנית השמירה במס' מדות. היינו שאי"ז עבודה שמקומה בביהמ"ק אלא חשיבות המתוספת בהמקדש עצמו, וכדיוק ל' הרמב"ם "אינו דומה פלטרין שיש עליו שומרין לפלטרין שאין עליו שומרין", היינו דהפלטרין משתנה עי"ז; ולכן זהו חיוב הנובע ומתבקש מצד הבנין. היינו דאין זה דבר בפ"ע שמקום עשייתו בג' מקומות כו' בבית המקדש, כ"א זוהי עשי' ב(חשיבות) בית המקדש, דבשמירה על הפלטרין משנין הפלטרין.

ומעתה מבואר היטב מש"כ הרמב"ם ושמירה זו מצותה כל הלילה, וכן הא דנשנית במס' תמיד. כי ביום הי' הדבר מתקיים במה שהכהנים עובדים עבודתם בביהמ"ק, שהתחלתה היא עבודת התמיד בבקר משעה שהאיר פני המזרח, ובהקרבת הקרבנות הי' צ"ל כוונה לשם ששה דברים כו' (זבחים מו:), ופשיטא שכשהכהנים בעבודתם הי"ז שולל היסח הדעת מהמקדש. אבל בלילה שאין עבודה בבית המקדש אזי נצטוו בשמירת המקדש כדי שלא יסיחו דעתם ממנו גם אז. ולהכי שייך הדבר בעצם למס' תמיד, דע"י התמיד מתקיים תוכן השמירה – שלא יסיחו דעת מהמקדש תמיד [ולכאורה עפ"ז נפק"מ להלכה, דזה שהיו שומרין את המקדש בלילה אין פי' כל הלילה כולה אלא עד

הצורך בפירוש התורה בשבעים לשון

ויהי כארבעים שנה ג' הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר בשבעים לשון פירשה להם (דברים א, ג-ה, רש"י)

לכאן הדבר צ"ע: לשם מה הוצרך משה לפרש את התורה לישראל בשבעים לשון, ובפרט שרובם ככולם של בני ישראל כלל לא הכירו בלשונות אלו?

[יש שכתבו: "מפני שראה משה רבינו ע"ה שישראל יגלו לבין שבעים אומות, לפיכך באר אותה בשבעים לשון שבאזיה מקום שישראל יבואו ילמדו באותו לשון" (הובא באמרי שפר לפרש"י תבא כז, ח). אך אין בזה ישוב לזה שהוצרך משה בעצמו לפרש את התורה בשבעים לשון, שאם אין זה אלא לצורך הדורות הבאים, כשיגלו לבין האומות, הרי היו יכולים לתרגמה לאחר זמן, ולא ע"י משה דוקא.]

ויש לחדש, שבזה נפעל שתהי' חלות גדר קדושת התורה גם בלימוד התורה בשבעים לשון:

לולא פעולתו של משה בפירוש התורה בשבעים לשון, הי' מקום לומר, שכיון שניתנה תורה בלשון הקודש, הרי אין קדושת התורה וגדר לימוד התורה חלים כשמדבר בדברי תורה בלשונות אחרים [ונפק"מ אם אסור לדבר דברי תורה בשאר לשון כשהוא ערום; אם יש חיוב ברכת התורה כשמדבר בשאר לשון, ועוד].

ולכן הוצרך משה בעצמו לפרש את התורה בשבעים לשון, דכיון שניתנת התורה לישראל היתה ע"י משה, הרי גם פעולת חלות קדושת התורה על השבעים לשון היתה ע"י משה בעצמו, בזה שפירש את התורה בשבעים לשון בפני כל ישראל.

לימוד זכות על המכעיסים

אלה הדברים ג' במדבר בערבה מול סוף בין פארן ובין תופל ולבן וחצרות ודי זהב נגה כאן כל המקומות שהכעיס לפני המקום בהן, לפיכך סתם את הדברים והזכירם ברמז, מפני כבודן של ישראל (א, א, רש"י)

יש להוסיף, שמפני כבודן של ישראל נרמזו בפסוק זה (ובפירוש רש"י) לא רק "המקומות שהכעיסו לפני המקום" אלא גם לימודי זכות על זה שהכעיסו לפניו במקומות אלו, שבכל מקום ומקום הי' פרט שגרם להם לחטוא:

במדבר - "בשביל מה שהכעיסוהו במדבר, שאמרו מי יתן מותנו וגו'" (רש"י) - אמירתם "מי יתן מותנו וגו'" היתה מפני ששהו "במדבר הגדול והנורא ג' וצמאון אשר אין מים" (עקב ח, טו).

בערבה - "בשביל הערבה, שחטאו בבעל פעור בשטים בערבות מואב" - החטא הי' מפני ששהו בערבות מואב, שהוא מקום פריצות, כפרש"י (וירא יט, לו) שטעם השם "מואב" הוא לפי ש"זו שלא היתה צנועה פרסמה כו".

מול סוף - "על מה שהמרו בים סוף" - חטאם נגרם על ידי שהיו בים סוף, מקום שבדרך הטבע לא היתה דרך לינצל ממנו, כי מצד אחד היו המצרים ומצד שני המים.

פארן - "על מה שעשו במדבר פארן ע"י המרגלים" - חטא בני ישראל הי' רק משום שהמרגלים הסיתו אותם, ולא מצד עצמם.

תופל ולבן - "תפלו על המן שהוא לבן" - תלונת בני' התעוררה מכך שהמן הי' לבן, ולא בצבע המאכל שטעמו בו, וכדאיתא ביומא (עד, סע"ב ופרש"י): "אינו רואה ואוכל", "אכילת המן, טועם טעם כל המינים ואינו רואה אלא מן".

חצרות - "במחלוקתו של קורח" (רש"י) - חטא בני' הי' מפני שהסיתם קורח, ולא מצד עצמם.

ודי זהב - "הוכיחן על העגל שעשו בשביל רוב זהב שהי' להם" - חטא העגל הי' "בשביל רוב זהב שהי' להם".

הכהנים ועבודת הכהנים וכו' שייכים יותר למסכתות הדנות בשאר עבודות הכהנים כו' כגון יומא זבחים מנחות כו'.

ועוד צריך ביאור בעצם הגדר דאמרינן לעיל ששמירת המקדש היא פרט במצות ביהמ"ק עצמו, אשר משו"ז נשנית היא בריש מס' מדות; דסו"ס אין זה אלא שמירת השמירה היא בשביל כבודו של המקדש גופו כו', ולמה נשנה הדבר במס' מדות שענינה מדות ובנין גוף ביהמ"ק עצמו (ולא עבודות הנעשות בו) מאחר שסו"ס זהו חיוב ומצות הכהנים והלויים (ורק שטעמו ומטרתו הוא כבוד שינתן למקדש).

ויובן בהקדים דיש מי שתירץ (תפא"י ריש תמיד. וכ"ה באורות המצות מצוה שפח) אהא דאקשינן אמאי אין שמירה ביום משום כבוד, כי ע"י הליכת הכהנים אנה ואנה כולו אומר כבוד, אבל בלילה שאין בו עבודה צריך להראות כבוד וגדולה לבית המקדש ע"י השמירה וכו'. וצ"ב מהו ענינו של כבוד זה שע"י הליכת הכהנים בעבודתם, ומהו הצד השוב שבין הכבוד בשמירת המקדש והנעשה ע"י הליכת הכהנים וכו'.

ולבן נראה להוסיף נופך בהאמור לעיל דשמירה זו היא מפני הכבוד, דענינה ויסודה הוא מה שלא יסחו דעתם מהמקדש, וכמ"ש הרא"ש ריש תמיד "כבוד המקדש שלא יסחו דעתם ממנו לא ביום ולא בלילה", ואין פי' היסח הדעת זה כהיסח הדעת דקדשים מחמת חשש טומאה וכיו"ב כ"א ששלילת היסח הדעת מורה על רוממות וגדלות הבית,

והלויים לשמור הבית, ועוד ועיקר - הכתובים דפ' קרח באים בהמשך לטענת בני' "כל הקרב הקרב אל משכן ה' ימות גו'", אשר לכן ציוה הקב"ה "אתה ובניך ובית אביך אתך תשא את עון המקדש... ואתה ובניך אתך לפני אהל העדות", היינו שהכהנים והלויים יהיו שומרים שלא יכנסו בני' להמשכן; ועדיין אין מזה הוכחה גמורה על עיקר הענין שבשמירת המקדש לדעת הרמב"ם, שהוא (רק) כשביל כבוד המקדש כנ"ל, חלק ופרט בביהמ"ק עצמו (משא"כ בסהמ"צ דרכו להביא המקור והראי' מהכתוב על כלל המצוה וע"ז שפיר יש ראי', כי סו"ס נזכר כאן החיוב לשמור המקדש אף שמן הכתוב עדיין אין משמעות לגדרו; ובס' היד אין מטרתו להביא מקורות למצוה אלא הבאת כתובים היא רק כדי לכאר מה שמתבאר עפ"ז בתוכן המצוה וכו').

איברא דעדיין קשה, דאם שמירת המקדש היא מטעם כבוד שאינו דומה פלטרין כו', הרי גם כשישנם רק שומרים אחדים או אפילו רק אחד הוי "פלטרין שיש עליו שומרין" ויש כאן כבוד מקדש, ומה שבג' מקומות הכהנים שומרים ובכ"א מקומות הלויים וכו' (כהמשך המשנה דמדות) נראה שהוא רק מצד חובת גברא שהוטל על הכהנים והלויים, ומה טעם נאמר הדבר במס' מדות דמיירי בשמירה שמצד כבוד המקדש.

גם עדיין צלה"ב דאף ענין השמירה שבגדר עבודת מקדש אינו שייך לכאורה למס' תמיד, דענינה בעיקר הוא לבאר - כשמה - עבודות התמיד דוקא (ע"י הקדמת הרמב"ם לפיהמ"ש), וסדרי השמירה של

המדרש מופיע לעילוי נשמת הרב ר' יצחק לייב ב"ר מרדכי אברהם ישעי' ז"ה נפ"ו סוכר ב"ק אימ"ר ז"ע נ"ב י"ד נסן התש"פ תנצ"ה

התעלות התורה מדור לדור

האם משה אמר "מפי עצמו" ממש את חומשי דברים? / מהו המיוחד בחלק התורה שאמר משה לדור שנכנסו לארץ?

אודות ספר משנה תורה, הוא ספר דברים, איתא בגמרא (מגילה לא, ב) שהוא שונה משאר חומשי התורה: כל החומשים נמסרו על ידי משה "מפי הגבורה", ואילו את חומשי דברים אמר משה "מפי עצמו".

והנה, אין הכוונה שמה אמר את חומשי דברים מפי עצמו ממש ח"ו, אלא כפי שכתבו התוס' (מגילה שם ד"ה משה) ש"מעצמו אמרם וברוח הקודש". ברוח הקודש עצמה יש כמה וכמה מדרגות, ומשה רבנו עמד במדרגה נשגבה ביותר, עד שנאמר עליו "ולא קם נביא עוד בישראל כמשה" (ברכה לד, י), וברוח הקודש זו אמר את חומשי משנה תורה.

יתר על כן, בהכרח לומר שחומשי דברים ניתן מפי הגבורה, בדיוק כשם שניתנו מאיתו ית' ארבעת החומשים הראשונים:

כי הנה פסק הרמב"ם (הל' תשובה פ"ג ה"ח) ש"כל האומר שאין התורה מעם השם, אפילו פסוק אחד, אפילו תיבה אחת, אם אמר משה אמרו מפי עצמו, הרי זה כופר בתורה". ואם כתב הרמב"ם כן אפילו לגבי "תיבה אחת" שבתורה, שהטוען שמה אמרו מעצמו הוא כופר, כל שכן וקל וחומר שמופרך בתכלית לומר שספר שלם מחמישה חומשי תורה נאמר על ידי משה מפי עצמו!

ואם כן יש לעיין ולהתיישב בדבר היטב, מהי משמעות הדבר שאמר משה את חומשי דברים מפי עצמו, ויבואר אשר מצד אחד גם משנה תורה הוא מפי הגבורה ממש, ויחד עם זאת נמסרו הדברים על ידי משה באופן של "מפי עצמו", וכפי אשר יתבאר.

דבר ה' "התלבש" במוחם של הראשונים והאחרונים

אודות משה רבנו אמרו חז"ל ש"שכינה מדברת מתוך גרונו" (ראה זה ח"ג רע"מ רלב, א.

לקראת שבת

גדול מונח כאן בגדר חיוב שמירה לשי הרמב"ם.

ובהקדים דיל"ע בגוף מש"כ בה"א, דאם מצות השמירה אינה מפני פחד מאויבים ולסטים אלא לכבודו של המקדש אמאי מצותה רק "כל הלילה" (כמ"ש כאן) ולמה לא תהא שמירתו גם כל היום (עיי' במנ"ח מצוה שפח שנתחבט בזה). ומה גם, דבהכתובים שהביא הרמב"ם לא נזכר כלל שמצותה בלילה דוקא, ומשמעם לפום ריהטא דהשמירה בכל עת (וכנ"ל לשונו בסהמ"צ "רוצה לומר אתם תהיו לי לפני תמיד").

והנראה בזה בהקדים הביאור במשנה שנכפלה בריש תמיד ומדות "בשלשה מקומות הכהנים שומרים בבית המקדש כו", דלכאורה ייתורה הוא, ובפרט שמס' מדות סמוכה תיכף לאחרי מס' תמיד. ובהמפרש למס' תמיד כתב "משום דבעי לאורי במעשה דתמיד עבודת הכהנים נקט תחלה שמירתן ומקום שכיבתן עד שהוא מסדר כל הסדר כו". אבל מעתה צ"ע, דכיון דסו"ס הוצרך התנא כבר לשנותה בתמיד, אמאי טרח לכופלה שוב במדות.

וי"ל דבגדר מצות שמירת המקדש יש לחקור מהו גדרה, דאפ"ל שהוא פרט בעניני עמידת בית המקדש גופו, ואפ"ל שהוא פרט בעבודת הכהנים והלויים. או בסגנון אחר, דיש לדון אי מצות שמירת המקדש הוי דבר הנוגע להמקדש עצמו, והוא חובת חפצא דהמקדש צ"ל נשמר, אלא שחיוב שמירה זו הוטל על הכהנים והלויים; או שמלכתחילה היא חובת גברא ומצוות ועבודות הכהנים והלויים, אלא

והנה לכאורה י"ל דתליא מילתא בטעמי השמירה, אם הוא משום כבוד, וכל' הרמב"ם "אינו דומה פלטרין שיש עליו שומרין לפלטרין שאין עליו שומרין", דא"כ ה"ז פרט בשכלול "פלטרין", והוא דין במקדש גופא; אבל אם שמירה היא משום שלא יכנס זר וטמא וכיו"ב (עיי' רש"י במדבר ג, ו. קרח יח, א. ביאורי הגר"א ריש תמיד) אי נמי כדי לשמור הכלים וכו' (עיי' עזרת כהנים למדות מ"א ד"ה בלשכת הפרוכת (הב)), הרי זה פרט בחיובי הכהנים והלויים כו'.

ומעתה הי' אפשר לומר דבאמת תרווייהו איתנהו ביי, וזהו שנשנית המשנה הן במס' תמיד והן במס' מדות, דמס' מדות ענינה כשמה – מדות המקדש וצורתו ובנינו וכל עניניו כו' (ולא עבודות שמקומם בביהמ"ק), ומס' תמיד מיירי בעבודות שבמקדש; ושמירה היא דין בדיני צורת הבית וכן דין בדיני עבודות.

ושוב יש לבאר מה שהרמב"ם לא הביא בספר היד הכתובים הנ"ל לראי' על עצם דין שמירת המקדש, כי י"ל דלדעת הרמב"ם בידו מצות שמירת המקדש היא פרט וענין בהמקדש עצמו, וכלשונו "אין שמירתו אלא כבוד לו אינו דומה פלטרין שיש עליו שומרין לפלטרין שאין עליו שומרין", וכדמוכח גם מזה שהביא כל דיני שמירת המקדש בהל' ביהמ"ב דקאי בקדושת ומצות בית הבחירה עצמו ולא בעבודות הנעשות בו (שהן הלכות נפרדות בס' היד), וזהו שלא הביא הכתובים הנ"ל לראי' על עצם דין שמירה, דהא כתובים אלו מבארים רק החיוב גברא דהכהנים

הדושי סוגיות
לעילוי נשבת
הרב שמעון ביר מנחם
שמואל דוד הלוי ז"ל
רויטשק
נפטר כ' סביו ה'תשפ"ב

שמירת המקדש לשיטת הרמב"ם

חוקר אי השמירה היא דין בחפצא דביהמ"ק רהוי חשיבות הכית וכבודו או דין בעבודות כהנים, ועפ"י מתרין כמה קיומיה בש"ס וברמב"ם נבי דין שמירת מקדש

ז"ל* הרמב"ם רפ"ח מהל' בית הבחירה: שמירת המקדש מ"ע ואעפ"י שאין שם פחד מאויבים ולא מלסטים, שאין שמירתו אלא כבוד לו, אינו דומה פלטרין שיש עליו שומרין לפלטרין שאין עליו שומרין. (וממשיך בה"ב) ושמירה זו

(* הערת המו"ל: כבר נודע בשערים, ספר "הל' בית הבחירה להרמב"ם עם חידושים וביאורים" בו לוקטו חידושי וביאוריו של רבינו בהלכות בית הבחירה להרמב"ם.

מרגלא בפומי דרבינו, אשר לימוד הלכות הבית בימים אלו של בין המצרים - בהם חרב הבית - הוא סגולה והכנה לגאולה. ויתירה מזו: לימוד הלכות בנין הבית הרי הם כבנין הבית עצמו. וכמאמר המדרש (תנחומא צו, יד): "אמר יחזקאל לפני הקב"ה: רבש"ע עד עכשיו אנו נתונים בגולה בארץ שונאינו ואתה אומר לי לילך ולהודיע לישראל צורת הבית וכתוב אותו לעיניהם וישמרו את כל צורותיו ואת כל חוקותיו, וכי יכולין הן לעשות? הניח להם עד שיעלו מן הגולה ואח"כ אני הולך ואומר להם. א"ל הקב"ה ליחזקאל ובשביל שבני נתונים בגולה יהא בנין ביתי בטל?!" - והיינו שע"י לימוד הלכות בנין הבית ה"ז פועל שאין "בנין ביתי בטל" (וראה ב"פתיחה" לספר הנ"ל ביאור ענין זה באריכות). וע"ד "כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה" ו"נשלמה פרים שפתינו".

אשר לכן הבאנו בקובץ זה ביאור הלכה בהל' בית הבחירה להרמב"ם, מתוך א' הסימנים שבספר הנ"ל.

מצותה כל הלילה והשומרים הם הכהנים והלויים שנאמר ואתה ובניך אתך לפני אהל העדות, כלומר אתם תהיו שומרים לי, והרי נאמר ושמרו את משמרת אהל מועד, ונאמר והחונים קדמה לפני אהל מועד מזרחה משה ואהרן ובניו שומרי משמרת הקודש. עכ"ל. ובסהמ"צ מ"ע כב כ' "שצונו לשמור המקדש וללכת סביבו תמיד לכבדו ולרוממו ולגדלו, והוא אמרו לאהרן ואתה ובניך אתך לפני אהל העדות רוצה לומר אתם תהיו לי לפני תמיד, וכבר נכפל זה הציווי בלשון אחר והוא אמרו ושמרו את משמרת אהל מועד וכו'".

וחזינן כאן שדייק לשנות בהלכותיו בספר היד מסגנון דבריו בסהמ"צ, שבספר היד הביא הכתובים רק לבסוף, בהלכה השנית, ורק לראי' ע"ז שחייב שמירה מוטל על הכהנים והלויים כו' ולא על עצם חיוב שמירה שבה"א, משא"כ בסהמ"צ שהובאו הכתובים הללו כמקור ולימוד על עצם חובת השמירה. ולהלן ית' דיסוד

לקראת שבת

ועוד), והיינו שהדברים שדיבר משה, לא היו דבריו הפרטיים, אלא דבר ה' שנתלבש בתוך שכלו של משה ויצא מגרונו. ועל כן מצינו שאמר משה "ונתתי מטר ארצכם", ו"ונתתי עשב" (עקב יא, יד-טו), אף שבוודאי אין משה עצמו הנותן את המטר והעשב, וזאת משום שדברי משה הוא דבר ה' המלוּבש בגרונו.

ובזה הוא החילוק בין ארבעת החומשים הראשונים לחומש דברים:

גם החומשים בראשית, שמות, ויקרא ובמדבר נאמרו מפיו של משה רבנו, שהרי רק את שתי הדיברות "אנכי" ו"לא יהי' לך" שמעו בני ישראל מפי הגבורה, ושאר התורה נמסרה על ידי משה. וכמרומו בפסוק "תורה צוה לנו משה", "תורה" בגימטריא תרי"א, שבזה נרמזו תרי"א המצוות שנמסרו על ידי משה (מכות כג, ב ואילך). וההפרש בין החומשים הראשונים לבין חומש דברים הוא בנוגע לאופן מסירת התורה על ידי משה:

בחומשים הראשונים ה' משה בדוגמת שליח (רש"י מגילה שם ד"ה משה) שמוסר את הדברים ששמע מהמשלח, היינו מפי הגבורה.

לעומת זאת, בחומש דברים לא מסר משה את הדברים כשליח המוסר את דבר ה', אלא תחילה נתלבשו הדברים בשכלו והשגתו של משה ונתאחדו עמו, ואזי מסר משה לבני ישראל את דבר ה' כפי שנתלבש במוחו והשגתו. ונמצא, שמצד אחד הרי זה דבר ה' ממש, ומאידך, דבר ה' נתפס והתלבש בשכלו והבנתו של משה ונמסר לישראל באופן זה.

סדר זה, שהדברים ניתנו מפי הגבורה ממש, אך נמסרו לבני ישראל לאחר התלבשות בשכלו של משה, נהג גם בכל משך הדורות שלאחרי זה, בימי התנאים והאמוראים, הראשונים והאחרונים שנתקבלו בכל תפוצות ישראל. התורה שלימדו את העם אינה פרי עמלם ויגיעם לבד, אלא היא דבר ה' שנמסר למשה מפי הגבורה, והדברים נתלבשו בשכלם והשגתם, ובאופן זה העבירו את הדברים לתלמידיהם. ונמצא שכל דברי התורה שנמסרו במשך כל הדורות ניתנו כולם מפי הגבורה ממש.

על כך אמרו חז"ל שאפילו כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, הכל כבר נאמר וניתן למשה בניני (ראה מגילה יט, ב. ירושלמי פאה פ"ב ה"ד. ועוד), הדברים ניתנו מאת השי"ת, אלא שמתלבשים בשכלם של חכמי ישראל שבכל דור, שאף הם קרויים "משה" (תורה אור סח, ג. וראה רש"י חולין צג, א ד"ה משה) ומתגלים על ידם לישראל. וגם לאחר ההתלבשות בשכלם של החכמים נותרת התורה דבר ה' ממש!

תורה שמתאימה לארץ נושבת

חומש דברים נאמר על ידי משה אל הדור שנכנסו לארץ ישראל (ראה תניא פכ"ה), ולא בכדי ה' הדבר, אלא משום שיש שייכות מיוחדת בין חומש זה לעבודתם של בני ישראל מאותה תקופה ואילך.

בהיות בני ישראל במדבר, היו מופשטים מענייני גשמיות: מאכלם ה' מן שירד מן

השמים, שתו מים מבארה של מרים, מלבושיהם היו גדלים עמהם, ולא היו צריכים לעסוק ולעמול לפרנסתם בעניינים גשמיים ונחותים.

ומכיוון שהיו מופשטים מענייני גשמיות, היו יכולים לעבוד את עבודתם הרוחנית באופן נעלה מאוד, והי' ביכלתם לקבל את התורה כפי שנאמרה מאת ה', בלי התלבשות בשכלו של משה, ולכן נאמרו אז ארבעת החומשים הראשונים "מפי הגבורה" ונמסרו כך, כפי שהם, על ידי משה רבנו.

אבל כאשר באו אל ארץ נושבת, התחילה תקופה חדשה וסדר עבודה שונה לגמרי. המן פסק, ובני ישראל נדרשו להתעסק בעבודת הארץ ולהוציא לחםם ביגיע כפם. וכאשר עסקו בעניינים גשמיים והשקיעו בהם את כוחותיהם, הרי גם עבודתם הרוחנית הייתה בדרגה נמוכה יותר. ומשום כך, בהיותם בארץ ישראל, לא היו בני ישראל יכולים עוד לקבל את התורה כפי שהיא מפי הגבורה, ללא ממוצע בינתיים.

ולכן, לדור שנכנס לארץ נאמר חומש דברים, שבו התורה התלבשה בשכלו והשגתו של משה, ונמסרה לבני ישראל באופן שיוכלו לקבל את הגילוי האלוקי גם בדרגתם.

גם חידושי האחרונים הם מפי הגבורה

התלבשות התורה בשכלו והשגתו של משה בחומש דברים היא כמשל הלבוש:

האדם הלושב לבושים מעלים ומסתיר את עצמו במידה מסוימת מהזולת, אך אין זאת שנמצא כאן מישהו אחר. האדם עצמו כפי שהוא נמצא כאן, אלא שהוא מלושב בלבושים כפי המתאים לאותו מקום. וכמו כן בנוגע לתורה שנתלבשה בהשגתו של משה: גם חומש דברים הוא דבר ה' ממש, בדיוק כמו ארבעת החומשים הראשונים, אלא שדבר ה' הגיע לבני ישראל על ידי "לבושים" המתאימים לדור שעמלים לפרנסתם בעבודת הארץ הגשמית.

והנה, התלבשות זו שהתחילה בחומש דברים, המשיכה ואף התגברה בדורות המאוחרים יותר. ככל שהדורות ירדו, והעבודה הרוחנית נעשתה בדרגה נמוכה יותר, הרי גם התורה התלבשה בלבושים רבים יותר. וכך נסעה התורה ונתלבשה בתורה שבעל פה, בשכלם של התנאים והאמוראים, הגאונים, הראשונים והאחרונים, באופן שמדור לדור נמסרת התורה על ידי לבושים נוספים, בכדי שגם אותו הדור הנחות יוכלו לקבל את הגילוי האלוקי שבתורה.

אך למרות כל הירידות וההתלבשויות שבתורה, אין שום שינוי במהותה של התורה! דברי התורה שנמסרו על ידי האחרונים (שנתקבלו בתפוצות ישראל) הם דבר ה' ממש בדיוק כמו ארבעת החומשים הראשונים שנמסרו כפי שהם מפי הגבורה, "כולם מרועה אחד ניתנו" (ראה חגיגה ג, ב. לקוטי תורה במדבר טו, ג), וכל החילוקים הם רק בלבושים שמתאימים את הגילוי האלוקי שבתורה לדרגת העבודה הרוחנית בכל דור ודור.

מדוע המתין משה לשאלת בני ישראל "אתה נותן קצבה לברכותינו"?

ה' אלקי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים ויברך אתכם כאשר דבר לכם, אלא אמרו לו, משה, אתה נותן קצבה לברכותינו כו', אמר להם, זו משלי הוא, אבל הוא יברך אתכם כאשר דבר לכם (א, יא, רש"י)

צריך ביאור: מדוע אמר משה את דבריו בלשון שיש בה קושיא שיצטרך לתרצה, והרי היה יכול לומר מלכתחילה שברכה זו הינה משלו, ואילו הקב"ה יתן הרבה יותר מזה?

ויש לבאר זה על פי מה שאמרו חז"ל שהקב"ה מתאוה לתפילתן של ישראל (מדרש תהלים קטז, א), וכמ"ש "למעשה ידיך תכסוף" (איוב יד, טו).

ואף כאן, רצה משה שבני ישראל יבקשו ויתפללו לברכתו של הקב"ה, ולכן אמר להם מתחילה "אלף פעמים" בלבד, כדי שתתעורר אצלם הקושיא "אתה נותן קצבה לברכותינו", ויבקשו ויתפללו ליותר מזה, ועל ידי זה יומשך להם כבקשתם.

אין לשבת במקום אחר "הרבה יותר מדאי"

רב לכם שבת בהר הזה כפשוטו (א, ו, רש"י)

במקום אחר (קרח טז, ג) כתב רש"י שפירוש הפשוט של "רב לכם" הוא "הרבה יותר מדאי". ואם כן גם מ"ש רש"י כאן שפירוש "רב לכם שבת בהר הזה" הוא כפשוטו, אין פירושו רק שכבר ישבו במקום ההוא די זמן, אלא שישבו בו "הרבה יותר מדאי".

ויש ללמוד מזה הוראה בעבודת האדם לקונו:

כאשר האדם יושב ומתעכב במקום אחד, היינו במדריגה אחת בעבודתו לקונו - גם אם מדריגה זו היא נעלית מאוד (כבנדוד, שישבתם של בני ישראל היתה בהר סיני), הרי ישיבתו בה היא "הרבה יותר מדאי" כי אל לו לאדם להסתפק במדריגתו, אלא עליו להתעלות תמיד בעבודתו וללכת מחיל אל חיל, בבחינת "מעלין בקודש" (ברכות כה, א. וש"ג).